

Göteborgs Universitet
Institutionen för idéhistoria och vetenskapsteori
Slutuppsats i Kvinnliga tänkare

Performativ biografism som feministisk strategi

Om erfarenhetsbaserad argumentation i romanform

HT 2008

Författare: Elin Grelsson

1. Inledning

Erfarenhet är en omdiskuterad grund för feministisk teoribildning. Att politisera det personliga är, och har länge varit, en viktig del i feminismen. Inte minst i romanform hittade kvinnor redan på 1700-talet ett forum för att uttrycka sina erfarenheter och beskriva samhället, som på samma sätt blev en politisk diskurs med delande av erfarenheter och tankar kring exempelvis familj och kvinnans ställning.¹

Den här uppsatsen tar avstamp i tre mer eller mindre uttalat självbiografiska romaner, med ett feministiska anspråk, från tre olika tider.

2. Teoretisk bakgrund

En rad forskning kring s.k. ”kvinnolitteratur” har gjorts och i synnerhet under 1970-talet var den feministiska litteraturforskningen och kvinnolitteraturens historieskrivande i fokus.²

Cheri Register, amerikansk feminist och litteraturvetare, kom 1977 ut med avhandlingen *Feminist Ideology and Literary Criticism* som jämförde amerikansk med svensk feministisk litteratur och respektive länders kvinnorörelser. Kvinnors vardag och hur den tolkas har också varit grund för en rad olika forskare, såsom Rita Felski³.

Som teoretisk bakgrund och analysmodell för denna uppsats har jag dock valt att använda mig av ett begrepp hämtat från den senmoderna litteraturvetenskapen. Jon Helt Haarder är lektor i litteraturvetenskap vid Syddansk Universitet och har myntat begreppet *performativ biografism*.⁴

Helt Haarder definierar begreppet, i sin artikel *Ingen Fiktion. Bara reduktion.*, publicerad i *Tidsskrift för Litteraturvetenskap* 2007:4, på följande sätt:

”Grundbestämningen är att den biografiska referensen genom den performativa biografismen går från att vara en hemlighet bakom verket till att vara ett material eller en effekt på verkets yta.”⁵

Samt:

Performativ biografism skapar nästan alltid någonting... De skapar systematiskt debatt och blir till affärer eller saker... Energin till att skapa dessa debatter hämtar den performativa

---

¹ Katarina Leppänen, föreläsning 17/11 tema 2 Politisk agitation

² se t.ex. Sarrimo *När det personliga blev politiskt* 2000

³ Felski *Gender of modernity* 1995

⁴ Haarder 2007

⁵ Haarder 2007:4, s.78

*biografismen i spänningen mellan konst och icke-konst, mellan icke-fiktion och fiktion, mellan autencitet och iscensättning.*⁶

Grundtanken i *performativ biografism* är således följande:

Genom biografiskt, autentiskt material och spänningen mellan autencitet/fiktion samt konst och icke-konst skapar författaren en performativitet. Begreppet är hämtat från Judith Butlers performativitetsteori⁷, som i sin tur hämtas från Austens teori kring performativa satser⁸. Performativiteten i romanform handlar om att författaren, genom det autentiska materialet, skapar en identitet och skapar en diskurs där författaren positionerar sig.

Julia Pennlert har, i sin D-uppsats vid Institutionen för Litteraturvetenskap, Göteborgs Universitet, använt sig av Haarders performativitetsbegrepp⁹. Hon definierar, utifrån hans teori, följande kriterier för begreppet, varav minst en måste vara uppfylld för att verket ska kunna falla in under begreppet *performativ biografism*:

1. Verket problematiserar traditionella biografiska ”tillgångar” och/eller innefattar ett ”experiment” med författarrollen.
2. Verket ställer frågor kring identitet, kön, offentlighet och/eller om rätten till det privata.
3. Författaren använder det biografiska som en insats i ett spel eller en kamp.
4. Verket har en koppling till medialitet^{10, 11}.

Performativ biografism brukar i första hand tillskrivas sentida romaner, på grund av deras medialitet och ökade personfokus. Generellt anses också att det uppstod i samband med 1970-talets våg av ”bekännelselitteratur”. Haarder menar dock att det går längre tillbaka i tiden än så, omkring förra sekelskiftet:

*”Man kan överväga om det inte är i och med det moderna genombrottet som den offentlighet, som bär den performativa biografismen, uppstår och de identitetsfrågor som den tematiseras börjar ställas.”*¹²

---

⁶ Haarder 2007:4, s. 86

⁷ Butler 1990

⁸ Austen 1962

⁹ Pennlert *Jag, jag, jag* D-uppsats vid Institutionen för Litteraturvetenskap, Göteborgs universitet HT 2008

¹⁰ Detta definierar Haarder bl.a. som att verket innebär en feedback mellan författare och läsare, t.ex. i en debatt, och i en korrespondens med andra. Vidare definierar han en rad andra nutida kulturyttringar, såsom bloggande och sms som möjliga performativa biografiska handlingar, genom detta kriterium. Se Haarder 2007.

¹¹ Pennlert 2008:7

¹² Haarder 2007:4, s.79

Haarder menar härvid att det var i och med en uppdelning mellan offentlighet och privat, uppkomsten av en offentlighet att debattera i samt en ökad individualitet där identiteten tematiserades och ifrågasattes, som den performativa biografismen skapades.

3. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att studera hur den självbiografiska romanformen används av tre kvinnliga författare från olika tidsperioder, som grund för feministisk strategi. Jag avser vidare att diskutera om och hur det är möjligt att använda sig av begreppet *performativ biografism* om romanerna. Jag kommer också kort att diskutera vilka huvudproblem som de olika romanerna är centrerade kring och om eller hur lösningarna ser ut, samt om det finns några gemensamma och några som skiljer dem åt.

Frågeställningarna är:

1. Vilken feministisk ansats finns i respektive roman? Vilka är huvudproblemen och hur ser eventuella lösningar ut?
2. Hur använder sig författarna av *performativ biografism* som grund för en politisk diskurs i respektive roman?
3. Vilka är förtjänsterna, respektive problemen, med personlig erfarenhet som bas för en feministisk diskurs? Om och hur förhåller sig författarna till detta?

4. Metod och material

De romaner som ligger till grund för analysen är Elin Wägners *Pennskaftet* från 1910, Suzanne Bröggers *Fräls oss ifrån kärleken* från 1974 och Maria Svelands *Bitterfittan* från 2007.

Böckerna är hämtade från tre olika decennier, två av dem har nästan hundra år mellan sig, men deras gemensamma nämnare är just de självbiografiska inslagen och den politiska ansatsen. Romanerna har, var för sig, skapat debatt och varit en del i den feministiska diskurs som då rådde. Elin Wägners roman kretsar kring rösträttsrörelsen och deras arbete, Brögger utgår ifrån 1970-talets andravågenfeminism och Sveland i kritik mot det Sverige som 2007 anser sig vara jämställt. Följaktligen ingår romanerna även i en större samtidskontext med rådande normer och politiska strömningar.

Jag har valt tre romaner från Norden; Wägners och Svelands är svenska och Bröggers är dansk. Valet att centrera romanurvalet till Norden är baserat på att vi har haft ungefär samma samhällsutveckling och feministiska politik och att det därigenom är lättare att kontextualisera

romanerna. Dessutom är det det samhälle som jag själv känner till och den feministiska historieskrivning som jag är bäst bekant med.

Inledningsvis kommer jag att diskutera romanerna var för sig, främst utifrån de två första givna frågeställningarna. Därefter kommer jag, i den avslutande diskussionen, att diskutera alla tre utifrån dess huvudproblem och eventuella lösningar. Här är också ambitionen att diskutera kring punkt 3. i frågeställningarna, rörande förtjänster och problem med den erfarenhetsbaserade romanen och författarnas ställning till detta.

5a. Pennskaflet av Elin Wägner

Wägners roman *Pennskaflet* kretsar kring en ung, kvinnlig journalist i Stockholm i början av 1900-talet, vars engagemang i och intresse för feministiska frågor och främst rösträttsfrågan, är starkt. Omkring Pennskaflet beskrivs också främst den något äldre Cecilia, som blir värvad till rörelsen och som Pennskaflet blir en nära vän till. Vidare får man följa flera av de andra rösträttskvinnorna, det journalistiska arbetet samt arkitekten Dick, som Pennskaflet sedermera inleder en kärleksrelation till.

Romanen är inte uttalat självbiografisk, men är placerad i en kontext som Wägner var mycket bekant med. Hon var engagerad i rösträttsrörelsen och flera av de karaktärer som förekommer i romanen, som fått pseudonymer, har kunnat kopplas till verkliga personer. Likaledes var Wägner, precis som Pennskaflet, journalist.

Feministiska ansatser, problem och lösningar

Det som romanen centrerar kring och berättar om är rösträttsrörelsens kamp för kvinnlig rösträtt och lika medborgarskap. Romanen berättar både om kvinnorna inom rörelsen, deras arbete och skeptikers bemötande. Således blir också den ytterst sett centrala frågan just rösträtt och romanen kan läsas som en argumentation för kvinnlig rösträtt. Genom att skapa scener där kvinnorna i rörelsen diskuterar och argumenterar mot skeptiker; alltifrån gifta kvinnor som inte anser sig behöva rösträtt till män som inte tycker att kvinnor har där att göra, blir argumentationen för rösträtt en del i berättandet.

I relation till detta finns tecknandet av det som i romanen refereras till som *De nya kvinnorna*¹³ och *Den Självförsörjande Bildade Kvinnan*¹⁴. Den nya kvinnan är självförsörjande, med eget hem, klär sig som hon vill och är sexuellt självständig och hon

---

¹³ Se t.ex. *Pennskaflet* s. 44

¹⁴ Se t.ex. *Pennskaflet* s.5

eftersträvar medborgarskap och likabehandling. Ytterst sett vill hon bli behandlad utifrån samma grundvalar som män, eller som generalen i rösträttsrörelsen uttrycker det:

*”Jag har talt med så många män om kvinnofrågan, och jag har hört många synpunkter, men ännu har jag hört alltför få säga 'de är ju också människor'.”*¹⁵

Genom romanen exemplifierar Wägner denna kvinna, inte minst genom huvudpersonen Pennskaftet och vännen Cecilia, samt argumenterar för henne; genom de förespråkande kvinnorna.

Den underliggande centrala problematiken i romanen är den nya kvinnans kval i modernitet kontra kvarliggande samhällsnormeringar, samt personliga konflikter i självständighet kontra kärlek och giftemål.

Wägner exemplifierar problematiken på en rad sätt, exempelvis rädslan för att gå hem på natten från arbetet till den egna bostaden.¹⁶ Hon slåss för att bli tagen på allvar som journalist, exempelvis i sitt inledande samtal med den inflytelserika baron som hon hoppas få vänligt inställd till rösträttsfrågan, där denne förvånas över att ett fruntimmer är journalist eftersom dessa *”bara skrev om kläder, och hur man skall snyta barn och laga mat, ja också kärlekshistorier förstås”*¹⁷. Tydligast blir gestaltningen av konflikten i Pennskaftets kärleksrelation med arkitekten Dick. Denna gestaltar Wägner som ointresserad av rösträttsfrågan och främst intresserad av Pennskaftet på grund av att hon är en kvinna av omoral, där han också jämför henne med sina fina systrar. Pennskaftet åtar sig att *”uppfostra”* honom i feministisk lära och om den nya, moderna kvinnan¹⁸.

Då de senare inleder en kärleksrelation, och han har börjat följa med henne på rösträttsmöten som stöttning, försummar hon honom vid sjukdom på grund av en rösträttsagiterande resa och faller in i skuld känslor därav. Wägner tecknar en dubbelbottnad problematik, där Pennskaftet slåss med såväl självständighet och politiska intressen, som viljan att ge sig hän åt kärleken och slå sig till ro. Hennes lösning tycks ligga i att hitta den sortens man som tolererar den nya kvinnan och uppfostra honom in i det, men samtidigt ger hon i slutkapitlet en ytterligare problematisering av svårigheterna. Pennskaftet berättar då för rösträttskvinnorna att hon ska gifta sig med Dick och då de undrar hur det ska gå med hennes engagemang och hon deklarerar stolt att han naturligtvis stöttar henne i hennes fortsatta engagemang och hon kommer att ha mycket mer tid åt rörelsen nu när hon lämnar sitt journalistarbete och ägnar sig åt att vara hustru. Wägner tillägger dock här att *Pennskaftet föreföll själv så förtjust åt denna*

---

¹⁵ *Pennskaftet* s. 123

¹⁶ *Pennskaftet* s. 44

¹⁷ *Pennskaftet* s. 100

¹⁸ Se t.ex. *Pennskaftet* s. 76

*idé, att ingen kunde ana, hurusom den var det slutliga resultatet av en kompromiss med Dick.*¹⁹

Här visar hon således hur relationen samtidigt består av en rad kompromisser, inte alltid att stoltsera över, mellan frihet och yrkesliv och den traditionella hustrurollen i kärleksäktenskapet.

Performativ biografism som grund för politisk diskurs

Begreppet *performativ biografism* brukar främst tillskrivas sentida romaner på grund av dess mediala karaktär och personfokus, men Jon Helt Haarder argumenterar för att romaner och kulturfenomen som går att beteckna under begreppet snarare uppstod omkring förra sekelskiftet, då det uppstod en offentlighet att lämna ut det biografiska i.²⁰

Det finns också ett flertal av de kriterier som Pennlert sammanfattat, som *Pennskaftet* uppfyller. För det första ställer den frågor kring identitet, kön och offentlighet. Den argumenterar och diskuterar främst kring vem som har rätt till offentlighetens rum och motsätter sig den uppdelning där kvinnan tillskrivs det privata och mannen det offentliga. Den ifrågasätter mycket väl också såväl vad som konstituerar könet, som identiteten.

Den använder också det biografiska som en insats i en kamp. I definitionen *biografiska* avser jag här inte främst självbiografi, eftersom en sådan inte direkt kan tillskrivas romanen.

Snarare är den en biografi över rösträttsrörelsen, en berättelse inifrån rörelsen, och som sådan fungerar den också som insats i kampen för rösträtt. Den koppling till medialitet som kan göras är att den kom att användas i debatt och argumentation i rösträttsfrågan och användes i kampen för rösträtt. Wägner refererar också till en rad samtida debattörer, såsom August Strindberg och Ellen Key, och romanen kan också betraktas som ett argumenterande svar mot deras tankar och står således i korrespondens med samtidsdebatten.

5b. Fräls oss ifrån kärleken av Suzanne Brögger

Fräls oss ifrån kärleken är ingen berättande roman, utan kan snarare klassas som en samling essäer med tydliga litterära inslag. Den blandar prosa med socialpolitiska argumentationer, filosofiska diskussioner med utlämnande berättelser. På så vis blir den både en roman att läsa i sin helhet och kapitel med en politisk poäng som kan läsas var för sig.

Här är författarjaget i absolut centrum och det självutlämnande och biografiska är en ständigt närvarande grund i den politiska argumentationen. *Fräls oss ifrån kärleken* är skriven i en

---

¹⁹ *Pennskaftet* s. 200

²⁰ se s. 3, stycke 3. Teoretisk bakgrund

strömning av så kallad bekännelselitteratur och romanens utmärkande drag präglas av subjektivism utifrån erfarenhet, förlagda i en narrativ kontext.

Feministiska ansatser, problem och lösningar

Romanens absoluta fokus ligger på argumentationen mot äktenskap, monogami och kärnfamilj. Brögger ägnar flera kapitel åt att diskutera varför tvåsamheten är *en form av olevt liv*²¹ och äktenskapet *en institutionaliserad kannibalism där varje människa har rätt att under loppet av ett liv äta upp minst en annan människa*²². Kritiken mot äktenskapet, tvåsamheten och kärnfamiljen vilar både en feministisk bas om patriarkala strukturer som kväver kvinnan och tvåsamheten som grund för de traditioner, enligt patriarkatet grundar sig i. Kritiken baseras också på ett kärleksbudskap, som handlar om fri kärlek och rätten att möta så många människor och förälska sig i så många människor som man vill. Brögger är kritisk till den uppdelning mellan privat/offentligt som blivit och ägnar ett kapitel åt att argumentera för avskaffandet av privatlivet²³. Intimiseringen av relationen, där ingen annan släpps in, och det doliga privatlivet i hemmet i den monogama tvåsamheten, som Brögger riktar kritik mot, korresponderar med hennes frågeställningar kring vad vi har för nytta av privatliv.

Detta är också en starkt argumenterande sexualpolitisk bok som tar upp frågor kring våldtäkt, sexuella trakasserier, sexuella fantasier, incest och pornografi. Brögger kritiserar här de patriarkala strukturer som genomsyrar den kultur som omöjliggör kvinnors fria sexualitet och sex på lika villkor. Här är hon också som mest självutlämnande i våldtäktsberättelser, utlämnande av sexuella fantasier och sexuella relationer.

Slutligen diskuterar hon också naturlighetsbegreppet ifråga om kvinnan och har även med ett kapitel rörande sin fascination för manliga transvestiter som könsöverskridande och deras iscensättande av en kvinnlig karaktär.

Bröggers roman har inga enkla lösningar att ge. Snarare bör denna läsas in i en utopisk diskurs där hon argumenterar för det icke-monogama, familjelösa samhället, ställer provocerande frågor kring nyttan med barnafödande i väst och vill luckra upp den kulturella hegemoni som särskiljer kön och skapar olika sexuella villkor.

Hon skriver själv om hur omöjliga hennes idéer är att genomföra inom ramarna för det nuvarande ekonomiska systemet, men tecknar en utopi om hur det i framtiden kan vara möjligt: *Om de som kallar sig revolutionärer själva upplöste sina tvåsamheter och*

populariserade temat – gift er inte, skilj er! – och bidrog till att accelerera en situation dithän

²¹ Fräls oss ifrån kärleken s. 30

²² Fräls oss ifrån kärleken s. 147

²³ Fräls oss ifrån kärleken s. 50-62

att tusen och åter tusen människor skulle skicka in skilsmässoansökningar, skulle det få politiska och ekonomiska konsekvenser. Först och främst skulle det skapas förvirring, stor förvirring: Samhället skulle bli traumatiserat och tvingas ställa nya och väsentliga frågor. Men i sanningens namn kan ingen i detalj förutsäga vilka situationer, som kommer att uppstå. Det väsentliga är att grundvalarna omkring relationen mellan kvinnor, barn och män blir skakade. Det kommer att ställas frågor, vilket just nu är tillräckligt.²⁴

Performativ biografism som grund för politisk diskurs

Jag anser att Bröggers roman uppfyller alla fyra grundläggande kriterier för vad som kan inräknas i begreppet *performativ biografism*.

Hon laborerar med författarrollen och problematiserar biografiska ”tillgångar” såtillvida att hon blandar ett rationellt, argumenterande språk med en oerhört utlämnande, privat ton med närgångna skildringar av våldtäkter och uppfyllandet av sexuella fantasier. Hon är på samma gång både en rationell, politisk agitator som hänvisar till ett flertal större filosofer och sociologer, samtidigt som hon skriver prosaistiskt om sina egna erfarenheter. Likaledes är hon ständigt självreflexiv och diskuterar sin egen roll, argumenterar mot sig själv och resonerar kring jaget.

Hon ställer naturligtvis frågor kring identitet, kön, offentlighet och om rätten till det privata, då det är den centrala idén i hela boken, samt använder sig av det biografiska som insats i en feministisk kamp för fri kärlek och sexualitet. Kopplingen till medialitet skapas även härvid av en debatterande ton, där hon resonerar med läsare och samhälle och där romanen kan ses som en rad inslag i olika samhällsdebatter.

5c. Bitterfittan av Maria Sveland

Bitterfittan är inte uttalat självbiografiskt, men bär tydliga självbiografiska drag från exempelvis Svelands karriär som journalist. Enligt Sveland själv har romanen en del fikionaliserade scener, ”*men alla författare använder sig väl av sina liv. Gäller det kvinnor blir de omedelbart kritiserade för att vara alltför privata, och därmed ointressanta. Till skillnad från män som gör samma sak, men ses som stora konstnärer*”²⁵.

Mellan det prosaistiska berättandet och klassisk romanform, som i Wagners fall, och det mer essäbetonade argumenterande, som hos Brögger, hamnar Sveland någonstans mittemellan.

---

²⁴ *Fräls oss ifrån kärleken* s. 46-47

²⁵ *Makten och kärleken*, intervju av Karin Thunberg, publicerad i Svenska Dagbladet 25.3.2007

Historien grundar sig i en 30-årig småbarnsmor som reser iväg till Teneriffa ensam en vecka, för att komma undan familjelivet och kraven. Under resans gång behandlas både barndoms- och tonårsminnen, med en politisk poäng, reflekterande över den nuvarande situationen med familjelivet, resan samt karriären. Hon både berättar och tillbakablickar, samtidigt som hon har en argumenterande poäng i varje scen och varje minne. Precis som i Bröggers fall är författarjaget i absolut centrum och det självutlämnande och biografiska är en ständigt närvarande grund i den politiska argumentationen.

Feministiska ansatser, problem och lösningar

Huvudproblemet i romanen finns både omnämnd på romanens omslag samt i romanens inledning:

*Hur ska vi någonsin kunna få ett jämställt samhälle när vi inte ens klarar av ett leva jämställt med den vi älskar?*²⁶

Utifrån denna fråga diskuterar Sveland modersrollen, den ojämlika fördelningen i föräldraskapet, den ständiga skulden över att vara en otillräcklig moder och förlora frihet och självständighet på ett annat sätt än vad mannen gör. Hon diskuterar även huruvida äktenskapet gör kvinnan lycklig och den ojämlika kärleken där kvinnan alltid ger mer. Sveland varvar reflektionerna och argumentationerna med minnen från barndomen och föräldrarnas ojämlika relation, tonårstid och karriärliv, ur ett kritiskt perspektiv med fokus på genus.

Huvudproblemen handlar således om hur man kombinerar självständighet och politisk övertygelse med den monogama tvåsamheten, men också hur man orkar kämpa vidare i ett samhälle präglad av patriarkala strukturer utan att bli bitter.

Sveland finner en lösning i den monogama, tvåsamma kärleken, som hon grubblat över i romanen. Huvudpersonen blir gravid med paret andra barn och hon inser att paret måste fortsätta kämpa med jämställdhet i det lilla och hon måste kämpa inom äktenskapet och kärleken med att fortsätta kämpa för att bibehålla sin självständighet och sitt eget liv.

*Lever jag det liv jag vill leva? Jag tänker aldrig mer be om ursäkt för att jag vill äga min själ, mitt liv. Det börjar nu. Det finns inga slut.*²⁷, avslutar Sveland romanen.

Performativ biografism som grund för politisk diskurs

Sveland använder sig av ett problematiserande av traditionella biografiska ”tillgångar” i viss mån på samma sätt som Brögger. Med detta avser jag hur hon också använder sig av

---

²⁶ *Bitterfittan* s.9

²⁷ *Bitterfittan* s 222

erfarenhet och personliga upplevelser för att skapa en argumentation och blandar socialpolitiska åsikter med proasistiskt berättande om sitt liv. På så sätt skapar hon, i likhet med Brögger, någonting mer av de biografiska tillgångar som finns, nämligen en politisk diskurs där erfarenheten får ligga till bas för de åsikter som uttrycks.

Hon ställer frågor kring identitet, kön, offentlighet och privatliv och gör detta på ett navelskådande, självreflexivt sätt som innebär att författaren ”skapar sig själv” inom ramen för sin politiska diskurs. Biografin används som en insats i en feministisk kamp och jämställdhetsdiskurs och romanen har också en tydlig koppling till medialitet.

Att det skapas en polemik mellan författare och läsare och att boken läses som en debattbok blir tydligt, inte minst när Sveland nästkommande sommar följer upp romanen med en serie radioprogram om kärnfamiljen.²⁸ Hon använder sig också av romanens tema för att föreläsa, skriva debattartiklar om kärlek och äktenskap samt essäer och reflektioner på samma tema.²⁹ Här har alltså romanen en tydlig medialitet, där det biografiska blir en del i författarens vidare karriär som debattör och föreläsare, samt som startskott i en längre debatt.

6a. Diskussion kring huvudproblem och lösningar

Jag kommer att inleda den avslutande diskussionen med att diskutera de tre romanernas huvudteman, vad de har gemensamt och vad som skiljer dem åt, utifrån de separata diskussionerna kring respektive roman.

Självständighet kontra kärlek, äktenskap och barn

Denna tematik fungerar som centrala teman i alla tre romaner. I *Pennskaftet* är det inte den uttryckta huvudproblematiken, men problematiserandet av att vara den moderna, självständiga kvinnan och samtidigt längta efter att ge sig hän åt kärleken återfinns som en röd tråd genom hela romanen. Den gemensamma grundidén i alla tre romaner är också att kärleken i form av monogam, heterosexuell tvåsamhet alltid, i viss mån, sker på bekostnad av självständighet, individualitet och det egna livet.

Familj och äktenskap har ständigt varit centrala frågor inom den västerländska feminismen och att de på olika sätt gestaltas i romanerna är således inte förvånande. Författarna har dock skilda sätt att lösa problematiken.

I Wagners fall handlar det om att först uppfostra mannen i den feministiska läran och om den moderna kvinnan. Under deras första möten är hon öppet kritisk och sarkastisk mot honom

²⁸ *Heliga Familjen*, sändes i P1 sommaren 2008

²⁹ Sveland har bland annat hållit föredrag på Juridiska Institutionen vid Stockholms Universitet om dagens familjerättslagar och skrivit artiklar för Aftonbladet och Bang på temat äktenskap och kärlek.

och inte förrän han lärt sig något om den moderna kvinnan vågar hon förälska sig i honom. Att han uppfostrats kan förstås som en garant för att äktenskapet ger henne vissa grundförutsättningar att behålla sin självständighet. Mot slutet, när giftemålet närmar sig, kompromissar hon. Hon ska sluta som journalist, men fortsätta inom rösträttsrörelsen. Den handlar således om en eftergift för den kärlek som hon längtat efter att ge sig hän åt. Wagner förespråkar äktenskapet byggt på kärlek, men gör det samtidigt med förbehåll om att gifta sig med ”rätt sorts man” som tolererar den nya sortens kvinna.

Brögger är starkt kritisk mot den tvåsamma monogamin och kallar den bland annat för *en form av olevt liv*. Hon förespråkar istället fri kärlek och argumenterar starkt varför kvinnor i synnerhet blir fångar i monogamin samt argumenterar för kärnfamiljens avskaffande.

Sveland återkommer dock till den heterosexuella, monogama tvåsamheten och kärnfamiljen. Hon hittar, precis som Wagner, en lösning i kompromissen. Bibehållandet av det egna livet och självständigheten, rätten till sitt eget liv men inom den kärnfamilj som Brögger menar är omöjlig att skapa ett riktigt, eget liv inom.

Frihet

Frihet är ett begrepp som återfinns i alla tre romaner, men hur definierar respektive författare begreppet i den feministiska kontexten?

För Wagner handlar friheten om rätten att vara samhällsmedborgare, att bli sedd som människa istället för undantag, på samma villkor som männen i det offentliga livet, genom exempelvis rösträtt. Kvinnan ska också ha rätt till yrkesliv och höga poster i offentligt yrkesliv, såsom utbildningsämbeten, på samma villkor som män. Dock gäller det för henne, privat, enbart till dess hon gifter sig och slutar som journalist. Den fria kvinnan har också rätt att gå ensam och ofredad om natten, gå klädd som hon vill, vara sexuellt självständig och umgås med män utan att få dåligt rykte och ha ett eget hem fram till eventuellt äktenskap.

För Brögger handlar friheten framförallt om sexuell frihet och frihet i relationer. Kvinnan ska vara fri att säga nej till sex, men också ha så mycket sex som hon vill utan att bli stämplad och få dåligt rykte. Friheten handlar också om rätten till en sexualitet och sexuella fantasier som inte blivit inkorporerade i den patriarkalt strukturerade kulturen. Vidare definierar hon frihet

som en kärlek byggd på öppenhet och polygami/polyamorösitet, där den monogama tvåsamheten här står i motsatsförhållande till kärleken ur ett frihetsperspektiv.

Också för Sveland handlar frihet om att hitta former för kärlek och karriär, som får dem båda att gå ihop. En fri kvinna *äger sitt eget liv*. Framförallt handlar det för Sveland om rätten att vara lika fri och skuldfri som mannen är i äktenskapet och föräldrarollen. Att kunna resa iväg ensam utan skuld känslor gentemot familjen, arbeta och vara frånvarande förälder ibland utan att bli betraktad som en dålig hustru och moder. Friheten handlar om att kunna älska sin familj utan skuld och normer, precis som mannen, samt ha rätten att definiera sitt eget liv och karriär på samma villkor som män.

6b. Sammanfattning och slutdiskussion kring performativ biografism som feministisk strategi

Jag har i denna uppsats hävdat att de tre romanernas gemensamma huvudtematik är självständighet kontra äktenskap, kärlek och familj samt vad som innefattar begreppet *frihet* för en kvinna.

Vidare hävdar jag att alla tre romaner, på delvis skilda sätt, kan innefattas i Jon Helt Haarders begrepp *performativ biografism*. Den performativa biografien i alla tre romaner används för att skapa en politisk diskurs. Performativitet handlar just om görandet och enligt Haarder måste romanen *göra* eller *skapa* någonting för att kunna betecknas som performativ. Romanen vill mer än att berätta en historia, den utgör en polemik mellan författare och läsare där man genom biografien också skapar en diskursiv dialog. Den diskursiva dialogen utgörs i de här tre romanerna av att man, genom det biografiska, skapar en feministisk strategi där man reflexivt diskuterar villkor kring identitet, kön, frihet och begränsningar.

Hur förhåller sig författarna till sitt eget biografiska material? I Wägners fall handlar det om att skapa en romanberättelse, med en huvudperson som bär likheter med henne själv och övriga romanfigurer som ibland namnes³⁰ och ibland får stå som pseudonymer³¹ och ibland som symboler³².

---

³⁰ T.ex. *lady Patricia*, syster till dåvarande kronprinsessan Margareta.

³¹ T.ex. *Generalen*, ordförande för rösträttsrörelsen som tros ha varit Ann Margret Holmgren, som brukade kallas för "rösträttsgeneralen"

³² Exempel här är *Fröken Morgonvind*, talesperson för de socialdemokratiska rösträttskvinnorna, ett namn som alluderar på deras tidskrift *Morgonskrift*

Brögger är den av författarna som redan i inledningen tar upp sin kritik mot äktenskap och monogami, som grundat i egna erfarenheter och argumenterar för att det ändå är värt att ta på allvar. Hon besvarar således eventuell kommande kritik, kanske förutsedd av henne själv, redan innan hon inleder sin argumentation:

Det förundrar mig att det subjektiva och personliga ska stå så lågt i kurs och behäftas med suspekta motiv. Då måste man ju också misstänka Freud för att ha hittat på det med neuroserna, ”bara” för att han själv var neurotisk – och kärnfysikerna att splittra atomer ”bara” för att de var personligen nyfikna.³³

Sveland gör en liknande argumentation, men kopplat till genus och konstnärskap, i flera intervjuer efter att romanen har kommit ut. Här argumenterar hon för att det bara är när det gäller kvinnligt författande som det privata och subjektiva skrivandet ifrågasätts, medan det ifråga om manligt författande betraktas som allmängiltig konst.³⁴

Att använda biografiskt skrivande som feministiskt strategi har, i viss mån, förtjänster. Det gör gällande autencitet som argumentationsmedel. Då författaren använder sig av sina egna erfarenheter och relaterar dem till större strukturer, gör också författaren anspråk på en sanning genom det biografiska. Då den erfarenhetsbaserade argumentationen möter kritik kan den, enkelt uttryckt, bemöta den genom att hänvisa till den subjektiva erfarenheten. Det upplevda och biografiskt nedtecknade kan ingen motargumentera eller ”ta ifrån” författaren, på så vis att det finns en autencitet i erfarenheten som går bortom teoretiska antaganden. Det är svårt att argumentera emot en personlig upplevelse, även om dess koppling till strukturer naturligtvis kan ifrågasättas. Den performativa autenciteten i biografien gör att författaren sanningsanspråk i argumentationen inte kan ifrågasättas på samma sätt. Samtidigt är det svårt att bygga en kollektiv diskurs på subjektiva erfarenheter och röster. Ett debatt- och litteraturklimat som präglas av subjektivitet av personlig erfarenhet når föga konsensus. Att göra anspråk på en strukturell analys genom individuella upplevelser, såsom särskilt i fallet Sveland, innebär också att författaren räknar med att dennes personliga upplevelser ska omfatta en samhällsstruktur. Personcentreringen gör också att många andra röster, andra erfarenheter, inte kommer till tals då det samtidigt är en performativ akt, inte bara i syfte att skapa en politisk diskurs utan även skapa en plattform för den författande individen.

7. Källor

---

³³ *Fräls oss ifrån kärleken* s. 20

³⁴ Se citat från Karin Thunbergs intervju i Svenska Dagbladet på s.9

- Austin, J.L. *How to do things with words* London 1962
- Butler, Judith *Gender trouble: feminism and the subversion of identity* New York: Routledge 1990
- Brögger, Suzanne *Fräls oss ifrån kärleken* sv. översättning av Nenne Runsten Köpenhamn: Wahlström och Widstrand 1974
- Felski, Rita *The gender of modernity* Cambridge, Mass: Harvard University Press 1995
- Helt Haarder, Jon *Ingen fiktion. Bara reduktion.* i *Tidsskrift för Litteraturvetenskap* 2007:4 s.77-92, sv. översättning Björn Andersson, Camilla Brudin Borg och Anders Johansson
- Pennlert, Julia *Jag, jag, jag – fiktionens, verklighetens och medias roll Daniel Sjölin's Världens sista roman, Maja Lundgrens Myggor och tigrar och Unni Drougges Boven i mitt drama kallas kärlek* D-uppsats i Litteraturvetenskap, Institutionen för Litteraturvetenskap vid Göteborgs Universitet 2008
- Register, Cheri *Kvinnokamp och litteratur i USA och Sverige*, sv. översättning Margareta Tegnemark Stockholm: Rabén & Sjögren 1977
- Sarrimo, Christine *När det personliga blev politiskt* Stockholm: Symposion 2000
- Sveland, Maria *Bitterfittan* Stockholm: Norstedts 2007
- Thunberg, Karin *Makten och kärleken* i *Svenska Dagbladet* 25.3.2007
- Wägner, Elin *Pennskaftet* Stockholm 1910, nyutgåva Stockholm: Atlantis 2007, redigering och bearbetning av Helena Forsås-Scott och Sv.Akademien